

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
К. Д. УШИНСЬКОГО»**

МУЗИЧЕНКО ГАННА В'ЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 321.01:327:339.924

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА КРАЇН ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

23.00.02 - політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора політичних наук

Одеса - 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Науковий консультант:

доктор політичних наук, професор
НАУМКІНА Світлана Михайлівна
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса),
завідувач кафедри політичних наук

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
ГОРБАТЕНКО Володимир Павлович
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України (м. Київ), заступник директора

доктор політичних наук, доцент
ІЖА Микола Михайлович
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної Академії державного управління при
Президентові України (м. Одеса), директор інституту

доктор політичних наук, доцент
МОНОЛАТІЙ Іван Сергійович
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ),
професор кафедри політології

Захист відбудеться 22 лютого 2013 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36

Автореферат розісланий 22 січня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. І. Ростецька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена затяжним періодом кризи в економіці, який призводить до соціально-політичних напружень в суспільстві та вимагає звернутися до питань ефективності сучасної держави та державної політики зокрема.

Як об'єкт наукової рефлексії, державна політика тримає міцні позиції у всі часи та в будь-якому суспільстві, незалежно від територіального розташування та рівня розвитку країни. Однак поява в результаті розпаду СРСР цілої низки молодих країн, що утворили спільну геополітичну суб'єктність регіонального рівня під назвою «пострадянський простір», викликає науковий інтерес та зацікавленість з боку дослідників щодо вивчення досвіду формування та здійснення державної політики в цих країнах, яка формується та здійснюється в умовах дії зовнішніх ефектів: ідеологічної кризи, коли неоліберальні ідеї зазнають краху в більшості країн світу, глобалізації з притаманними їй процесами зміни архітектури світоустрою, поляризації суспільства, становленням мережових організаційних форм і появою нових політичних агентів тощо. Зовнішні ефекти підкріплюються внутрішніми проблемами розвитку сучасних держав, а саме відсутністю чіткої програми реформ, вектору подальшого розвитку, політичною нестабільністю, слабкістю політичних еліт тощо.

Як один з варіантів виходу із ситуації, що склалася в країнах пострадянського простору, національні уряди бачать в інтеграції або до Європейського союзу, як те зробили країни Вишеградської групи, які мали спільне з ними ідеологічне минуле, або до Митного союзу та ЄврАзЕс, яке більшість цих країн розуміє як інтеграцію з Росією.

Куди рухатися, з ким об'єднуватися та на яких умовах, що реформувати в першу чергу та багато інших гострих питань стоїть сьогодні перед національними урядами та потребує свого уособлення в концепції державної політики країн пострадянського простору.

Отже, перед сучасною політичною наукою та практикою постає проблема розробки нової концепції державної політики, яка б сприяла подальшому сталому розвитку новоутворених країн та перетворенню пострадянського простору на регіональний геополітичний центр влади в новітній архітектурі світоустрою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення» (№ держреєстрації 0109U0002215), одним з виконавців якої є дисертант.

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження* є розробка концептуальних засад формування та реалізації державної політики країн пострадянського простору та виявлення основних напрямів її активізації на шляху до сталого розвитку та перетворення пострадянського простору на регіональний геополітичний центр влади в новітній архітектурі світоустрою.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку та вирішення наступних **задач**:

- проаналізувати концепт «державна політика» в сучасному суспільно-політичному дискурсі;
- дослідити сучасні методологічні підходи до дослідження державної політики в межах суспільно-політичних дисциплін;
- ідентифікувати державну політику в контексті сучасної парадигми сталого розвитку;
- простежити еволюцію теоретико-методологічних підходів до дослідження політичних процесів на пострадянському просторі;
- виявити особливості формування та здійснення державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізації;
- визначити глобалізацію як основний чинник впливу на політичні процеси в світі;
- з'ясувати ідейно-політичне підґрунтя формування та здійснення державної політики сучасних країн;
- проаналізувати ідеологічну кризу та її вплив на зміст державної політики сучасних країн світу;
- дослідити трансформацію місця та ролі держави в архітектурі глобалізованого світоустрою;
- ідентифікувати функціональний вимір державної політики сучасних країн;
- дослідити ідеологічний вимір державної політики країн – колишніх республік СРСР;
- проаналізувати просторовий вимір державної політики розвитку країн пострадянського простору;
- визначити реформи як механізм активізації державної політики сучасних країн;
- ідентифікувати трансформацію діючого суб'єкта державної політики як умову подальшого розвитку країн пострадянського простору;
- дослідити адміністративно-територіальні реформи в контексті активізації державної політики просторового розвитку;
- розробити рекомендації щодо активізації державної політики країн пострадянського простору на шляху до сталого розвитку та ін.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступає державотворчий процес в країнах пострадянського простору.

Предметом дослідження є засади формування та реалізації державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін.

Методологічною основою даного дисертаційного дослідження є як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. При побудові дисертаційного дослідження автор роботи спиралася на діалектичну методологію дослідження та дедуктивний метод викладення матеріалу, тобто будувала роботу шляхом руху від загального до часткового, що дало змогу просуватися від загальнотеоретичних визначень державної політики сучасних держав до аналізу її структурних компонентів, зокрема місця та ролі держави

в ньому. Крім того, при дослідженні окремих тем застосовувалися аналітичний, порівняльний, системний, структурно-функціональний методи тощо.

Застосування аналітичного методу дозволило якісно проаналізувати літературні джерела щодо визначення теоретичних засад формування та здійснення державної політики сучасних країн світу та країн пострадянського простору зокрема. Даний метод також сприяв виявленню прогалин в наукових знаннях щодо особливостей формування та здійснення державної політики в умовах глобалізаційної, ідеологічної, економічної, наукової криз та обґрунтуванню необхідності проведення окремого наукового дослідження державної політики новоутворених країн пострадянського простору в умовах сучасних трансформаційних процесів в світі.

Історичний метод застосовувався для дослідження еволюції уявлень про державну політику, її сутність та значення в політичному та державотворчому процесі країн світу та в межах політичної теорії, завдяки чому вдалося встановити різницю між визначеннями «публічна політика» та «державна політика» в сучасних демократичних країнах, підкреслюючи перше визначення як більш широке, яке включає в себе державну політику, а також політику інших політичних акторів – органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства.

Завдяки даному методу було проведено й історичну ретроспективу політичних ідеологій та їх впливу на контекст державної політики сучасних держав, де зокрема було виявлено неоліберальну ідеологію як домінуючу ідеологію сьогодення, а також наявність низки нових молекулярних ідеологій, які в сукупності утворюють ідеологічне поле, в межах якого й формується державна політика сучасних держав. Даний метод допоміг дослідити глобалізаційний процес та виявити три етапи його розвитку, а також ідентифікувати сучасність як кризовий стан глобалізаційного процесу, який характеризується зміною функцій та ролі основних політичних акторів, зокрема держави, трансформацією архітектури світоустрою тощо.

Системний метод застосовувався при дослідженні змісту державної політики, а також виявленні та аналізі впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на процес формування та здійснення державної політики сучасних країн. Так, в якості найбільш вагомих чинників зовнішнього впливу визнано глобалізаційний процес з характерними йому поляризацією суспільства, появою нових політичних акторів, нових центрів влади та мережових організаційних форм, серед внутрішніх – повільний процес демократизації, слабкість політичних еліт, відсутність харизматичних лідерів, здатних взяти відповідальність на себе тощо.

При аналізі сучасної державної політики застосовувався структурно-функціональний метод, який дозволив виявити ідеологічний, функціональний та просторовий виміри державної політики сучасних країн як найбільш вагомими при здійсненні державної політики в сучасних умовах та, водночас, як напрями активізації державної політики в країнах пострадянського простору.

Застосування емпіричного та соціологічного методу аналізу документів дозволило проаналізувати положення Конституції України та інших країн пострадянського простору, Європейської Хартії місцевого самоврядування, нормативно-правових актів з питань здійснення державної політики та проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні, що сприяло виявленню потенціалу та перспектив подальших реформ в Україні на шляху до сталого розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів. В ході даного дослідження отримано результати та висновки, які мають певну наукову новизну.

Вперше:

- здійснено політологічне дослідження державної політики сучасних країн пострадянського простору як єдиного геополітичного простору в умовах домінуючої в світі парадигми мислення – концепції сталого розвитку, яке ґрунтується на засадах міждисциплінарного підходу та синтезу знань з різних дисциплін та наукових підходів, а саме запропоновано розглядати державну політику як сукупність цілей і засобів політики, а також самого процесу її творення;

- розроблено теоретико-методологічні рекомендації щодо активізації державної політики України та інших країн пострадянського простору, спрямованих на забезпечення подальшого сталого розвитку національних держав шляхом проведення масштабних реформ, спрямованих на трансформацію держави як діючого суб'єкта державної політики та подальше реформування просторового розвитку сучасних держав;

- рекомендовано в складі державної політики країн даного регіонального простору посилити зовнішньополітичну складову, спрямовану на ствердження пострадянського простору як спільного геополітичного регіонального утворення, повноправного центра влади в новій архітектурі світоустрою, яка здійснюється шляхом формування спільного бачення подальшого розвитку регіону, заснованого на євразійських цивілізаційних цінностях та реалізується шляхом м'якої, такої, що не загрожує національному суверенітету, регіональній інтеграції країн пострадянського простору;

- виявлено особливості здійснення державної політики в країнах пострадянського простору, а саме визнано провідну роль держави щодо подальшого суспільного та економічного розвитку, невідповідність неоліберальної ідеології як ідеологічного підґрунтя державної політики, пріоритет економічних над політичними перетвореннями в процесі трансформації держави та суспільства на шляху до сталого розвитку, що свідчить про збереження рис азійського цивілізаційного шляху в національній свідомості політичних еліт та всього суспільства в цілому;

- доведено доцільність застосування управлінських реформ як засобу активізації державної політики сучасних країн пострадянського простору, а саме визначено пріоритетність реформування суб'єкта державної політики – держави та її апарату управління, перетворення його на сучасного політичного актора, повноправного суб'єкта нової архітектури світоустрою, а

також адміністративно-територіальної реформи як способу формування ефективної просторової організації держави, де в якості центру суспільно-політичного та економічного розвитку стверджується регіональний рівень та великі міста-мегаполіси.

Вдосконалено:

- теоретичне знання про державну політику сучасних країн, а саме визнано різницю між поняттями «публічна політика» та «державна політика», де перше є більш широким, здатним описати дії всіх учасників політичного процесу на національному рівні, однак в умовах незрілості демократії та громадянського суспільства в країнах пострадянського простору дані терміни є тотожними, оскільки саме держава є провідним актором національного політичного процесу;

- знання про вплив глобалізаційного процесу та інститути влади та державну політику, а саме в частині зміни архітектури світоустрою (криза держави-гегемона та ствердження нових регіональних центрів влади), функцій держави (криза економічної і соціальної функцій, актуалізація інноваційної та інтегративної), актуалізації просторового виміру державної політики сучасних держав (перенесення акцентів з загальнодержавного рівня на регіональний та місцевий рівень влади та управління);

- уявлення про ідеологічне підґрунтя державної політики сучасних держав, що надасть можливість розглядати сукупність всіх ідеологій – і сучасних молекулярних, і традиційних, як спільного ідеологічного поля для формування концепції державної політики сучасних країн пострадянського простору;

- знання про політичні та управлінські реформи як способи активізації державної політики сучасних держав, умови та закономірності їх здійснення в умовах пострадянських країн, а саме визнано першочерговість трансформації самого суб'єкта подальшого реформування державної політики, досягнення згоди в суспільстві щодо предмету та засобів реформування, а також необхідність проведення виваженої адміністративно-територіальної реформи, ініційованої потребою низових ланок, а не уряду.

Дістало подальшого розвитку:

- парадигма сталого розвитку та напрями її впровадження в умовах країн пострадянського простору, а саме визнано її основною концептуальною засадою формування державної політики національних держав, складність запровадження в життя якої обумовлено невизначеністю самої парадигми, відсутністю чітких орієнтирів розвитку, однак потребуючою від національних урядів країн пострадянського простору значних зусиль та матеріальних вкладень, які змушують їх до інтеграції та інколи загрожує втратою національного суверенітету;

- методологія дослідження державної політики сучасних держав в умовах кризи науки в частині запровадження міждисциплінарного підходу та синтезу знань з різних дисциплін, а саме в частині розкриття знань про досвід впровадження неолібералізму в політиці та економіці країн пострадянського

простору, розгляду реформ як способу активізації державної політики в межах політичної теорії та науки про державне управління тощо;

- визначення понять «державна політика» та «пострадянський простір» в сучасній політичній науці, а саме обґрунтовано необхідність визначення державної політики як комплексної конструкції серединного рівня, де пострадянський простір крім свого географічного виміру перетворюється на певну геополітичну суб'єктність, тобто отримує політичний вимір;

- просторовий вимір державної політики, а саме визнано регіональний рівень як найбільш вагомий для подальшого розвитку країни та суспільства;

- знання про досвід здійснення загальноуправлінських та адміністративно-територіальних реформ в країнах пострадянського простору, а саме визначені основні помилки їх проведення, серед яких найвагомішими визнано відсутність політичної волі з боку політичних лідерів та еліт, невідповідність обраних цілей реаліям життя, відсутність згоди в суспільстві тощо;

- знання про державу як основний інститут політичної системи, а саме про трансформацію її функцій та ролі в світовому політичному процесі та ін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад щодо активізації державної політики сучасних країн пострадянського простору на шляху до сталого розвитку.

Результати, отримані в ході дослідження, можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування при проведенні адміністративно-територіальної реформи, формуванні концепції політичних та економічних зв'язків з іншими країнами пострадянського простору та світу в цілому. Теоретичні узагальнення, висновки і пропозиції дисертації можуть бути матеріалом для подальших наукових досліджень та дискусій щодо напрямків вдосконалення державної політики сучасної України та пострадянських країн в цілому в умовах глобалізаційних змін та переходу до сталого розвитку.

Головні положення та висновки даного наукового дослідження можуть бути корисними при розробці спецкурсів з аналізу державної політики, порівняльної політології, соціальної політики, основ демократії тощо, а також навчально-методичних програм, посібників та довідкової літератури з питань здійснення державної політики в сучасній Україні, країнах пострадянського простору та в світі в цілому.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, результати та висновки, що виносяться на захист, одержані автором самостійно в ході проведеного наукового дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації викладені автором у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Україна у ХХІ столітті: економічні і соціальні проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Одеса, 4 квітня 2007 р.), III політологічних читаннях «Посткомуністичні трансформації: зміст, тенденції, перспективи» (м. Харків, 23 квітня 2007 р.), «Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації» (м. Одеса, 31 жовтня 2007 р.),

«Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації» (м. Одеса, 31 жовтня 2008 р.), «Фінансові та соціально-політичні проекти модернізації суспільства в умовах економічної нестабільності» (м. Люблін, 14-18 червня 2011 р.), «Проблеми конструкції та розвитку форм самоорганізації людських спільнот» (м. Лондон, Київ, 21-28 квітня 2011 р.), «Україна в нових реаліях: політичні, економічні та правові орієнтири розвитку» (м. Ірпінь, 16-19 травня 2011 р.), Круглих столах: «Економіка сталого розвитку в країнах СНД» (м. Одеса, 12-16 вересня 2012 р.), «Економічні аспекти стратегічного вибору України в питаннях взаємодії із країнами Митного Союзу та Єдиного економічного простору» (м. Харків, 25 вересня 2012 р.), «Глобалізація: сутність, форми, концептуальні розробки та підходи» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.) тощо.

Публікації. Основні теоретичні положення дисертації знайшли відображення у 27 наукових публікаціях, 23 з яких є фаховими з політичних наук, а також в межах двох монографій.

Структура роботи. Дисертація складається з вступу, п'яти розділів, п'ятнадцяти підрозділів, висновків до кожного розділу, висновків, чотирьох додатків та списку використаних джерел, який налічує 515 найменувань (53 сторінки). Загальний обсяг дисертації складає 365 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної теми, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт, методологічну основу дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, розкрито зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами і темами.

В межах першого розділу «**Теоретико-методологічні основи дослідження державної політики сучасних країн**» проаналізовано ступінь наукової розробки і систематизовано основні теоретико-методологічні підходи щодо дослідження державної політики в контексті сучасної парадигми розвитку.

У підрозділі 1.1 «*Концепт «державна політика» в сучасному суспільно-політичному дискурсі*» відзначено, що державна політика в різних аспектах свого прояву завжди є актуальним предметом наукового пошуку, в межах якого кожна сучасність вносить значні корективи в процеси формування та здійснення державної політики, а також аспектів її дослідження.

Вплив сучасної доби на політичний процес та діяльність його основних акторів, зокрема держави, досліджували К. Алексеєнкова, Н. Гедікова, С. Давидов, О. Долженков, Л. Дунаєва, А. Казанцев, П. Кузьмін, І. Монолатій, С. Наумкіна, В. Нечаєв, А. Сіленко, В. та Д. Сергєєв, Л. Сморгунов, М. Томенко, Ф. Рудич, С. Телешун, С. Хаджирадева, В. Шаповал та ін.

Після появи в українському перекладі работ М. Говлета, В. Данна П. Кньопфеля, В. Парсонса, М. Рамеша та ін. з питань аналізу державної політики, даний напрям досліджень актуалізується серед вітчизняних авторів, зокрема В. Горбатенка, М. Іжі, Ю. Єханурова, І. Кресіної, І. Куліша,

М. Михненко, М. Мельника, Ю. Наврузова, Н. Нижник, В. Тертички, В. Романова, Б. Стойки, В. Цветкова та ін.

Глобалізаційний вплив на державну політику досліджується в роботах О. Андерсона, З. Баумана, У. Бека, М. Кастельса, І. Валлерстайна, Е. Тоффлера, а також А. Гальчинського, В. Воронова, Н. Динелло, І. Карлової, В. Колодко-Гжегожа, В. Пефтієва, І. Радзієвського, В. Тарасович, В. Чужакова, Ю. Шахида та ін.

Пострадянський простір та політичні процеси в його межах досліджували В. Будкіна, Й. Вишетравка, Р. Герасимова, С. Дахін, М. Дорошка, О. Дугін, В. Єгорова, О. Ірхін, Л. Зевін, М. Мунтян, Н. Народницька, С. Михеєв, Г. Почепцов, С. Рутар, Ю. Соболев та ін.

Ідеологічний вимір сучасних політичних процесів та державної політики зокрема досліджували К. Мангейм, К. Маркс, П. Рікер, Дж. Роуз, Дж. Стігліц, Д. Шварцмантель, а також вітчизняні автори А. Ахієзер, М. Афанасьєв, Л. Возна, В. Заболоцький, Гж. Колодко, М. Козловець, О. Малинова, М. Остапенко, М. Розумний, А. Смагін, В. Таран, Є. Риженко та ін. Неоліберальну ідею та особливості її впровадження в економічному середовищі досліджували І. Бистряков, В. Геєць, М. Зверяков, В. Симоненко, М. Хвесик та ін.

Наявність великої кількості накопичених знань з питань формування та здійснення державної політики не знімають проблеми розробки науково обґрунтованої концепції здійснення державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних трансформацій.

Підрозділ 1.2 *«Сучасні методологічні підходи до дослідження державної політики в межах суспільно-політичних дисциплін»* присвячено пошуку відповідної науково-методологічної основи, наукової парадигми та інструментарію подальшого аналізу різних аспектів державної політики в умовах кризи науки.

Основною світовою парадигмою мислення є концепція сталого розвитку, яка вже більше 20 років визнається ООН та світовою спільнотою як основний орієнтир розвитку людства. Концепція сталого розвитку актуальна не тільки як система соціально-економічних та політичних показників, які мають бути досягнуті у належні терміни і на відповідній території, а насамперед як духовний (мовно-інформаційний, духовно-культурний, інтелектуально-інноваційний) простір (вектор), тобто етнокультурне середовище, яке забезпечує трансляцію з покоління в покоління національних та світових культурних традицій і в якому рухаються вже віддавна цивілізовані спільноти, народи, держави та окремі індивіди. Сама парадигма сталого розвитку, як засвідчив останній саміт РІО+20, не є досконалою, отже, потребує подальшої розробки, зокрема в частині визначення чітких цілей та плану дій щодо свого впровадження на національному рівні.

Державна політика країн пострадянського простору також враховує світові тенденції розвитку, однак їх реалізація ускладнюється необхідністю долати економічні труднощі, соціальні проблеми тощо. Визнаючи сталий

розвиток як мету власного розвитку, ці країни намагаються спільними зусиллями вирішувати більшість економічних питань. В якості наряду прискорення економічного сталого та соціального розвитку дані країни розглядають шлях інтеграції в межах ЄврАзЕс та Митного союзу.

Для України теорія сталого розвитку на будь-якому рівні (країни чи регіону, нації чи окремої особи) ефективно діятиме лише тоді, коли цілісно і всебічно охоплюватиме весь комплекс стратегічних пріоритетів, включно з чинниками державотворення та націостворення.

Сучасність характеризується кризою не тільки світових суспільно-політичних та економічних процесів, а й кризою науки, яка розвивається циклічно та проходить послідовно щонайменше три етапи свого розвитку. проходить щонайменше, три етапи розвитку. Перший – це етап початку науки, коли робляться акценти на аналітичних узагальненнях нагромадженого матеріалу. Другий – етап «чистої науки», коли формується її системна цілісність і відносна самостійність, а об'єкт дослідження постає у «знятому вигляді». Третій етап є кризовим у розвитку науки. Досягнувши системної цілісності, наука консервується у своєму розвитку і таким чином починає відставати від емпіричного прогресу.

В результаті метод дедукції, на основі якого дається пояснення сутнісних характеристик емпіричної реальності, стає недостатнім. На пріоритетні позиції знову висувається метод індукції, однак у цьому разі йдеться про аналітичні (сутнісні) узагальнення іншого порядку – індукція стосується вже узагальнень нової реальності, що зазнала системних змін і не може бути поясненою на основі попереднього сформованого не лише аналітичного, а й поняттєвого апарату. У цьому зв'язку етап кризи науки має розглядатися як виклик, як проблема, вирішення якої потребує перегляду фундаментальних основ наукового пізнання: з одного боку, базових концептуальних доктрин, які визначають насамперед світоглядні основи суспільного процесу, з іншого – методу та методологічного інструментарію пізнання.

Одним із шляхів подолання наукової кризи є забезпечення конструктивного синтезу теоретичних досліджень, у тому числі синтезу всього спектра суспільних наук щодо розгляду політичних процесів та державної політики зокрема. Сутність проблеми наукового синтезу стосується не просто міждисциплінарної кооперації, а більш високого ступеня кооперації – взаємозбагачення на методологічному рівні, формування системної цілісності пізнавального процесу на основі методологічного монізму

Виходячи з цього, дане дослідження державної політики країн пострадянського простору ґрунтуватиметься на методології системного аналізу, а також на інструментарії синергетичного та мережевого підходів, які збагачують системну методологію при аналізі конкретних проявів сучасної політичної практики та ґрунтується на синтезі надбань з дедуктивних та індуктивних теорій державної політики.

Підрозділ 1.3 «Державна політика в контексті сучасної парадигми сталого розвитку» дозволив визначити парадигму сталого розвитку як концептуальну основу даного дослідження та подальшого вдосконалення державної політики сучасних країн.

Термін «політика» в сучасній політичній теорії вміщує всі аспекти політичного життя, поєднуючи в собі і великі стратегії, і конкретні дії політичних акторів, в тому числі й держави як провідної ланки політичної системи сучасних суспільств. В демократичних державах, які передбачають наявність значного кола політичних акторів, залучених до процесу прийняття політичних рішень в суспільстві, найбільш поширеним терміном для визначення політичного поля їх діяльності є термін «публічна політика», який вміщує в себе державну політику. В пострадянських країнах, які також стали на шлях демократизації, відбувається певна плутанина з вживанням термінів «публічна політика» та «державна політика», однак, аналіз політичного буття в цих країнах доводить провідну роль саме інститутів державної влади в політичній системі, отже, змістом публічної політики в цих державах є саме державна політика.

Сучасні уявлення про державну політику налічують чималу наукову спадщину, де кожна з теорій та кожне з проведених досліджень зробили свій внесок в загальне уявлення про державну політику. Всі ці знання можна умовно поділити на дві групи теорій: дедуктивні та індуктивні.

Дедуктивний метод має багато послідовників та слабо відмінних версій його застосування до конкретних політичних явищ. Проте в аналізі творення державної політики помітні три його загальні підтипи, що різняться базовою одиницею аналізу – суспільний вибір, класовий аналіз та неоінституціоналізм. Індуктивні теорії намагаються застосувати універсальні принципи до дослідження політичних явищ та побудовані не «згори вниз», як дедуктивні, а навпаки – «знизу вгору». Тобто, вони залежать від накопичення великої кількості емпіричних досліджень будь-яких явищ для своїх вихідних даних, з яких вони намагаються синтезувати узагальнюючі судження. Існує декілька підтипів індуктивних політичних теорій, які можна розрізнити за тим, чи вони фокусуються на окремих особах, групах або інститутах у своїх спробах пояснити політичний світ та творення державної політики. До таких теорій відносять теорії економіки добробуту, теорію плюралізму та корпоративізму та державництво (статизм) як наукову теорію.

Проте, наука про політику не може розвиватися простим використанням однієї з існуючих загальнотеоретичних конструкцій, дедуктивних чи індуктивних. Розвиток теорії в науці про політику має вкорінюватися на «середньому рівні». Визнаючи доцільність групування всіх підходів в межах дедуктивних та індуктивних теорій, на сьогоднішній день виникає потреба в спеціальній науковій конструкції, моделі державної політики, яка б відповідала середньому рівню, тобто поєднувала б в собі кращі теоретичні узагальнення та емпіричні дослідження, а отже, спроможна була б відповідати на виклики сучасного політичного процесу, пропонуючи

конкретні дії та програми з урахуванням доцільності та відповідності цілям всіх груп, що складають населення сучасних країн світу.

Таке бачення державної політики відкриває нові горизонти наукового пошуку для країн пострадянського простору, які звикли до тлумачення державної політики як дій виключно держави щодо урегулювання всіх сфер життя.

У *Висновках до розділу* обґрунтовується доцільність проведення даного дослідження державної політики країн пострадянського простору в межах парадигми сталого розвитку та ґрунтуючись на засадах міждисциплінарного підходу.

Другий розділ роботи **«Пострадянський простір як об'єкт наукового пізнання»** зосереджується на аналізі еволюції теоретичних підходів до дослідження даного регіонального простору в межах суспільно-політичних дисциплін, а також особливостях формування та здійснення державної політики країн, що його утворюють.

Підрозділ 2.1 *«Еволюція теоретико-методологічних підходів до дослідження політичних процесів на пострадянському просторі»* дозволив простежити еволюцію наукових шкіл та проблематики їх досліджень після розпаду «радянських студій» та появи новітніх наукових розробок щодо аналізу політичних та економічних процесів на теренах колишнього СРСР.

Наукове освоєння пострадянського простору, як і стан самого предмета вивчення, відрізняються суперечливістю і динамізмом. Складність і академічна нестабільність дослідницького процесу в цьому зв'язку обумовлена деякими обставинами:

- відсутністю достатнього часу, що дає можливість побачити процес або явище не тільки на рівні тенденції або контуру проявленої реальності, а, принаймні, на рівні суспільної практики;

- надзвичайною ангажованістю експертного співтовариства, предметом уваги якого став пострадянський простір;

- різноманітністю методологічних, загальногуманітарних підходів суспільствознавців, які оцінюють стан і перспективи розвитку пострадянського регіонального співтовариства.

Демократичні процеси, які активізувалися на даному територіальному просторі після падіння СРСР, стали предметом дослідження транзитології, яка переймається питаннями демократичного транзиту в сучасних країнах світу, однак не здатна описати всі ті процеси, які мали місце в сфері соціально-економічного життя в країнах пострадянського простору через лінійність розгляду політичних процесів та переконання щодо обов'язковості проходження чітко визначених транзитологією етапів (стадій) демократизації у всіх суспільствах, що розбудовують демократію.

Альтернативні підходи, з акцентом на активному державному втручанні, тяжіють до азійської розвиткової держави, яка обмежує нерівність і бідність. Підхід до політичних змін відображає такі самі основні припущення та стратегічні шляхи. Невисловленим припущенням «вашингтонського консенсусу» є те, що людей треба демобілізувати (від

політичної боротьби) для того, щоб відкрити шлях економічній зміні. Політику слід залишити новій еліті, або новим капіталістам, уособленим сильною виконавчою владою.

Альтернативною теорією є демократія широкої участі та консенсусу, спрямована крізь сильний законодавчий орган або консоціальні інституції. Крім того, східноазійський підхід історично передбачає «першість економічної реформи», яких на початкових стадіях дещо обмежує демократичні права та участь народних мас у політиці. Ці варіанти вибору та стратегічні шляхи до зміни допоможуть наступному аналізу та фінальній дискусії, присвяченій тому, який тип капіталізму можна застосувати до реального світу посткомуністичних суспільств.

Однак, жодний з наведених підходів не надав чіткого уявлення про процес державотворення та політичні події на пострадянському просторі, що й спричинило занепад економіки в новоутворених країнах. Це актуалізувало економічні науки до відповідних досліджень, а також соціологів та політологів, перш за все, в межах порівняльного аналізу щодо відповідних процесів в інших країнах світу. В результаті наявність таких різносторонніх знань про соціально-політичне та економічне буття даних суспільств сприяло формуванню особливої наукової традиції, а саме міждисциплінарного, багатогранного знання про зазначені процеси.

Підрозділ 2.2 *«Особливості формування та здійснення державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізації»* доводить, що пострадянський простір як геополітична суб'єктність визнана світовим товариством як учасник світових процесів, який можна і доцільно розглядати на двох рівнях: на рівні національних, суверенних держав, що утворилися після розпаду СРСР, та на рівні всього геополітичного простору, адже, не дивлячись на всі відмінності вони мають чимало спільного, зокрема в характері економічних перетворень, політичних режимах, стану політичної еліти, тощо, що й дозволяє говорити про них, як про спільну суб'єктність та ідентичність.

Більшість авторів відзначають схожість політичних процесів, що розгортаються в пострадянських республіках відразу після здобуття незалежності. Їх зміст відображає адаптацію нових незалежних держав до нав'язаних принципів інституційної демократії.

Однак різниця вихідних умов, різноманіття культурних традицій, неоднакові можливості соціально-економічної трансформації, ступінь зовнішнього впливу зумовили біфуркацію політичного ландшафту пострадянського простору. Одним із трендів політичної динаміки, що зберігають актуальність і в даний час, став цілком виразний рух пострадянських режимів у бік авторитаризму в його архаїчних або сучасних проявах. В якості причини, яка засновує цей процес, називають централізацію владної вертикалі як механізму здійснення модернізації.

Можна визначити загальні риси, властиві політичному класу всіх країн-колишніх республік СРСР: імітацію прихильності ідеї збереження пострадянського простору; зрощення або повний збіг політичних еліт та

олігархічних груп, котрі заволоділи більшою частиною національного багатства, що позбавляє нові політичні режими перспективи демократичної підтримки як всередині країни, так і за межами СНД; відсутність диференціації влади і власності, що зумовило формування неефективних політичних і економічних інститутів.

Відсутність соціально відповідального політичного класу, ефективного державного керівництва, громадянської активності населення, демократичної правової держави призводить до необхідності більшістю країн пострадянського простору інтегруватися з метою економічної співпраці для подальшої модернізації. Зволікання еліти, відсутність реформ, які дійсно відповідали би стану розвитку економіки та суспільства, загрожує позбавленням частки суверенітету на користь інтеграції.

Після розпаду СРСР на пострадянському просторі мали місце два вектори інтеграції – проросійський та європейський, який майже поділив всі країни даного простору на два табори. Саме нездатність СНД стати впливовим інтеграційним інститутом послабило суб'єктність даного географічного простору та країн, що до них входять, у світовому соціально-економічному процесі, а часи незалежності та поодиноких зусиль кожної з країн виявилися недостатніми для проведення масштабної модернізації. Тому зараз, зіткнувшись зі значними втратами в економічному, політичному рівні розвитку у порівнянні з 1991 роком, країни пострадянського простору знов актуалізують питання економічної інтеграції, де головним системоутворюючим центром вважається Росія та ЄврАзЕс та Митний Союз в її складі як форма інтеграції.

Така євразійська співпраця між країнами пострадянського простору дозволяє говорити про спільність не тільки економічного і соціально-політичного розвитку, а й про формування певної євразійської цивілізації, здатної поєднати ці країни в довгостроковій перспективі на засадах спільності історичного, ментального, культурного, соціально-економічного, тощо розвитку.

Пострадянський простір, що займає велику територію між Південно-Східною Азією, Центральною та Західною Європою в безпосередній близькості від США, за умови спільних зусиль, в умовах посткризового розвитку економіки та кризи глобалізації, міг би стати не тільки регіональним лідером, але й стратегічною основою макрорегіональної системи безпеки, а також захисту навколишнього середовища.

У *Висновках* до даного розділу зазначається, що пострадянський простір має перетворитися на окремий напрямок політологічних досліджень, в межах якого поєднують свої зусилля представники і транзитології, і корпоративістського підходу, де відбувається науковий синтез знань з різних галузей, зокрема політології, державного управління, соціології та економічної теорії, а сам пострадянський простір має всі шанси перетворитися на дієвий центр нової архітектури світоустрою.

Третій розділ роботи «Вплив світових суспільно-політичних процесів на контекст державної політики сучасних країн» визначає основні чинники впливу на контекст державної політики сучасних країн.

Підрозділ 3.1 «Глобалізація як основний чинник впливу на політичні процеси в світі» присвячений аналізу глобалізації як процесу, виявленню його етапів та сучасного стану розвитку.

Під глобалізацією в політичній теорії розуміють процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції, основними характеристиками якого є: світовий поділ праці, міграція в масштабах всієї планети людських, виробничих та фінансових ресурсів, а також стандартизація законодавства, зближення культур різних країн. В політиці це проявляється як певний «занепад» державної влади та перенесення акцентів на глобальні міжнародні організації та навпаки, локалізація влади на рівні міста-держави, що управляється за допомогою самоврядності.

У сфері політики глобалізація характеризується виникненням транснаціональних акторів, які, не ставлячи під сумнів потребу в існуванні держави-нації, зводять її до ролі стратегічного актора як у внутрішньому, так і в зовнішньому плані, позбавленого свого колишнього суверенітету і змушеного рахуватися з різноманітними спільнотами – представниками громадянського суспільства, які більше не відповідають закритим територіям попередніх часів. Питання державної безпеки як ніколи раніше гостро стоїть про те, щоб опиратися проявам внутрішньо національного тиску та зберегти контроль над кордонами. І це зовсім не сприяє злиттю національних просторів у замирену економіку, а підсилює тиск у напрямку створення регулюючих регіональних союзів.

Відповідних змін зазнає й світовий порядок, особливо після кінця холодної війни, про що свідчать наступні обставини: активне подрібнення попереднього порядку на світ «обмежених суверенітетів»; непевність щодо здатності до регулювання міжнародних політичних інституцій з нескоординованими завданнями; збереження гегемонії Сполучених Штатів та неспроможність таких акторів, як Європа, Китай чи Індія, заперечувати або навіть просто конкурувати з цією гегемонією. Попри всі ці запитання, міжнародний порядок видається не «позбавленим сенсу», а таким, що потерпає від дефіциту регулювання, який може сприяти поверненню центрів сили, що прагнуть панування в регіональному масштабі.

Глобалізаційні процеси призводять до стирання національних кордонів сучасних суверенних держав, примушуючи останні з метою збереження своєї ідентичності інтегруватися в більш впливові об'єднання, а також до появи нового типу соціально-політичних зв'язків, в якості яких постають мережі, засновані на основах самоврядності, незалежності та слугуванні власним цілям існування. В умовах пострадянського простору, де політичні інститути демократичного врядування не набули усталеності та не користуються повагою та довірою, мережі можуть виступити компенсаторами таких інститутів, а пізніше утворити на їх основі нові політичні інститути. Глобалізація сприяє формуванню нового типу людини, яка позбавляється

успадкованих традиційних соціальних зв'язків та вступає у нові, виключно користуючись принципом необхідності та доцільності такого. Світ та комунікації для такої людини перетворюються на засоби досягнення власних цілей та успіху.

Характер змін, що відбуваються в сучасному світі, стверджує тезу про циклічність самої глобалізації, в основі якої лежать не економічні детермінанти, а саме розвиток людини, який й обумовлює розвиток економіки та світу. Зараз суспільство знаходиться в стані переходу від другого етапу (тренду) глобалізації, який визначається провідною роллю держави-гегемона та капіталістичним, індустріальним способом виробництва, до нового, який тільки формується, має багато визначень, однак, характеризується процесами децентралізації, втратою державою свого провідного місця в економіці та суспільно-політичному процесі, занепадом капіталізму та становленням багатоформатної, різновекторної, неієрархічної глобальної спільності.

Йдеться про конституювання якісно нових інституційних (економічних і неекономічних) механізмів самодостатності системо утворювальних елементів нової глобальної спільності. Мова йде про «зміну стратегічної спрямованості загального вектора глобальної еволюції – його домінуючим началом все більшою мірою ставатиме процес децентралізації, утвердження пріоритетності горизонтальних артикуляцій глобального простору.

Підрозділ 3.2 *«Ідейно-політичне підґрунтя формування та здійснення державної політики сучасних країн»* довів, що універсального визначення ідеології не існує, оскільки ідеологія перебуває на різних рівнях, в різноманітних типах, формах та видах, а ідеологічні явища багатоманітні та багатфункціональні.

Ідеологія – це спільне бачення того, яким чином повинно бути упорядковано суспільство. Вона дійсно являє собою сукупність концептів та намагається нейтралізувати протиріччя між ними та організувати їх в певну цілісну структуру. В умовах стабільно діючої соціальної системи вона виступає основою суспільної інтеграції й консенсусу, а в умовах суспільства, що трансформується, – однією із значущих детермінант напрямку і характеру транзиту. Якщо в соціально-стабільних суспільствах демократичної орієнтації вплив ідеології на суспільну свідомість послаблюється, то в суспільствах, які переживають процес модернізації чи вибору шляхів подальшого розвитку, ці засоби духовної мобілізації відіграють зростаючу роль.

Сучасні ідеології представляють собою практичні проекти, які складають підґрунтя політичним стратегіям і тактикам, моделям політичної діяльності, що мають призначенням своїм трансформувати реальній світ. Ідеологічний концепт як такий ніколи не виникає стихійно, а завжди є результатом цілеспрямованих зусиль окремих людей: теоретиків, політиків, мислячих представників соціальних груп, тобто - ідеологів. Означений концепт може створюватися і за наявності адекватного запиту «знизу», з боку

суспільства, проте у будь-якому разі об'єктивно він виступає інструментом соціальної інженерії.

Політика, побудована на ідеології, полягає в спрямуванні розвитку суспільства за тим чи іншим сценарієм, передбаченим такою ідеологією. Політичні ідеології, що впроваджуються лідерами політико-управлінської еліти в країнах пострадянського простору, акцентуються на раціональному спектрі політичних ідеологій і, в свою чергу, повинні лягти в основу інтегративної ідеології, яка складається не лише з ідеологем партій, але й з цінностей та ідей, що поширені в суспільстві.

Сучасна державна політика на концептуальному рівні має уявляти собою критичну перспективу, яка несе в собі критику, спрямовану на зміну реальної ситуації, яка склалася на даний момент в суспільстві на користь тих ідеалів, до яких необхідно прагнути. І ця обставина є найбільш ваговою відмінністю сучасного уявлення про ідеологію від того, яке панувало в попередній час в політичній практиці державотворення.

У підрозділі 3.3 *«Ідеологічна криза та її вплив на зміст державної політики сучасних країн світу»* зазначається, що процес формування та здійснення державної політики в сучасних країнах відбувається в складних умовах кризи ідеологій, яка виникла внаслідок падіння комунізму та не надала іншого варіанту політичного розвитку, як цінності неолібералізму, який в свою чергу знаходиться в стані глибокої кризи.

Ідеологія неолібералізму, яка є пануючою та завдяки підтримці міжнародних організацій, бажаною для більшості країн світу, передбачає й певне бачення ролі держави в економіці та суспільстві, а саме зведення її до мінімуму – до гаранта природних, політичних та економічних прав людини і громадянина, віддаючи переваги ринку та його здатності вирішити самотійно, без втручання держави всі проблеми сучасного суспільного розвитку. Отже, державна політика як уособлення такої ідеології своїм змістом вбачає саме реалізацію цих ідей в практиці, роблячи економічну політику центральною ланкою концепції державної політики сучасних держав.

Сучасність характеризується появою цілого спектру молекулярних, «нових» ідеологій (антиглобалізм, фемінізм, енвайроменталізм, рух за справедливість, тощо), які ставлять за мету критику основ неолібералізму, а отже, є критиками дій державних органів влади, які в свою чергу є носіями та виконавцями державної політики, заснованої на даній ідеології. Нездатність неолібералізму пояснити провали ринку, зростаючу бідність та поляризацію суспільства, породжує невдоволеність державною політикою, її змістом та напрямками втілення в життя конкретних дій національних урядів, що в свою чергу формує кризу змісту державної політики світового масштабу.

Криза ідеологій є проявом і кризи соціальних сил - носіїв даних ідеологій. Політичні партії, які є носіями традиційних ідеологій, втрачають своє провідне місце в політичному процесі, оскільки втрачають власне соціальне підґрунтя – прошарок населення, який традиційно сповідує ті чи інші цінності, наприклад, робітничий клас. Сучасне суспільство, особливо в

країнах пострадянського простору, характеризується несформованістю класової структури, розшарованістю, тому кожна соціальна група, страта, має свої цінності, ідеали, цілі, досягнення, реалізація й відстоювання яких носить стихійний, епізодичний характер, задовольнити які спроможні громадські рухи.

Вмістити в себе весь спектр ідеологій, «традиційних» та «молекулярних» здатен концепт «ідеологічного поля», який по суті є мережею ідей, що вміщує всі цінності, ідеї, ідентичності, методи боротьби, тощо, та формує певний спільний знаменник, в якості якого постає так звана «контр-ідеологія», носієм якої й має стати державна влада. Державна політика в сучасних державах повинна бути уособленням ідеологічного поля, тобто бути мережею ідей, цінностей, ідеалів, ідентичностей, в межах якої будь-яка людина здатна буде себе побачити і сформулювати своє уявлення про існуючий лад та майбутнє в межах загального бачення.

У *Висновках* до розділу зазначається, що найбільш впливовими чинниками, які здійснюють безпосередній та вагомий вплив на контекст державної політики сучасних країн є глобалізаційні процеси та світова ідеологічна криза.

Четвертий розділ роботи **«Державна політика країн пострадянського простору в умовах трансформації архітектури світоустрою»** присвячено дослідженню ідеологічного, функціонального та просторового вимірів державної політики сучасних країн, які свідчать про зміну місця та ролі держави в світовому суспільно-політичному процесі.

У підрозділі 4.1 *«Трансформація місця та ролі держави в архітектурі глобалізованого світоустрою»* зазначається, що державна політика сучасних країн пострадянського простору формується під впливом глобалізаційних процесів в світі і є їх повним відображенням. Відстоюючи інтереси національної держави, концепція державної політики має враховувати й необхідність «вписати» свою державу в світовий соціально-політичний процес та світову економіку.

Наукові теорії глобалізації, на основі яких розробляється кожною з держав власна концепція державної політики, свідчать про змивання кордонів між внутрішньою та зовнішньою політикою, а також між функціями держави у внутрішній політиці. Така концепція є відображенням форм та умов функціонування мережевих організаційних форм і вимагає від держави зайняти в ній місце провідної ланки, яка продукує ідеї для всієї мережі. Коло таких ідей і має стати концепцією державної політики сучасної країни, в тому числі й України.

Глобалізація значно впливає на контекст функцій держави, послабляючи економічну функцію та підносячи соціальну функцію держави, однак мова йде не про зміну акцентів щодо первинності та значимості функцій, скільки про перегляд змісту цих функцій. Досвід пострадянських країн в даному випадку свідчить про те, що зниження уваги держави до своїх економічних функцій, як того вимагають глобалізаційні тенденції, засновані

на неоліберальній основі, призвели до унеможливлення виконання соціальної функції.

Незважаючи на появу низки нових політичних акторів на світовому політичному просторі, говорити про зміну Вестфальської системи, де провідною ланкою була нація-держава, поки що зарано. Альтернативою такої системи вважається мережева політична організація міжнародного співробітництва, яка не виключає державу з процесу, а лише вимагає від неї почуватися на рівних із іншими акторами, зокрема інституціями громадянського суспільства та регіональними утвореннями.

У підрозділі 4.2 *«Функціональний вимір державної політики сучасних країн»* доводиться, що державна політика на практиці уособлюється в конкретних діях держави, визначених комплексом функцій держави, які в свою чергу є відображенням тих завдань, які бере на себе сьогодні держава. Під впливом глобалізаційних процесів відбуваються зміни в змісті функцій сучасних країн, а отже й змісті державної політики цих країн.

Трансформація змісту функцій та завдань сучасних держав відбувається також внаслідок трансформації моделі держави, в якості якої протягом ХХ ст. вважалася держава загального добробуту, відома як соціальна держава. Більшість країн пострадянського простору соціальну державу обрало за орієнтир розвитку, що й сформувало комплекс функцій, передбачений її змістом. Однак, основа функціонування держави загального добробуту – середній клас, так і не була сформована в достатньому обсязі в країнах пострадянського простору. Криза соціальної держави позначається на комплексі функцій, які має забезпечувати сучасна держава в світі, однак, альтернативи такій державі поки що немає.

При розробці концепції державно-управлінських реформ країнами пострадянського простору необхідно ґрунтуватися на універсальних функціях держави, які є актуальними в усі часи, а саме: забезпечення національної безпеки та суверенітету, підтримка та забезпечення суспільного порядку та розвитку, національної конкурентоздатності, уникнення та протидія кризам, тощо. Крім того важливим є їх поєднання з новими функціями, що є відповіддю на глобальні трансформації та економічні кризи, а саме інноваційною та інтегративною. При цьому слід пам'ятати, що немає певного єдиного для всіх держав взірця набору функцій держави. Кожна країна обирає свою модель держави, самостійно визначає першочерговість функцій та засоби їх реалізації на практиці.

Підрозділ 4.3 *«Ідеологічний вимір державної політики країн – колишніх республік СРСР»* засвідчив, що ідеологія, а саме комуністична ідеологія колишнього радянського толку призвела до розпаду СРСР та утворення цілої низки самостійних молодих демократій, головним завданням державної політики яких стало намагання побудувати демократію західного ліберального зразка та встановити ринковий курс економічного розвитку. Досвід перших років незалежності в цих країнах засвідчив негативні наслідки сліпого копіювання західних політичних інститутів, європейських цінностей, які на практиці не спрацювали, що й стало причиною

невдоволення неолібералізмом як панівною ідеологією та демократією як формою правління. В результаті в більшості країн пострадянського простору відбулося повернення до авторитаризму.

Як засвідчив досвід Казахстану та Білорусі, формування державної політики на основі провідної ролі держави, сприяло економічному зростанню та формуванню національної незалежної держави, але в якості основної цінності має лежати не національна ідея, а цінність самої держави та її провідної ролі в розвитку даного суспільства. Міцне економічне підґрунтя та підтримка міждержавних стосунків з Росією та пострадянськими країнами призвели до необхідності на даному етапі розвитку у власну ідеологію державотворення привнести більше ідеалів соціальної солідарності, високих стандартів життя тощо.

Основним напрямком концепції державної політики сучасних країн пострадянського простору має бути саме економічний розвиток та роль держави в даному процесі. Оскільки в тяжкі часи на підтримку ідеології приходить віра та релігія, то ідеали співпраці, подальшої інтеграції та братерства найбільш ефективно спрацюють в єдиному релігійному, ідеологічному, економічному полі, а для більшості країн пострадянського простору це є православна культура, віра в міцну державну владу та встановлені під час перебування в СРСР тісні економічні зв'язки.

У підрозділі 4.4 *«Просторовий вимір державної політики розвитку країн пострадянського простору»* зазначається, що головним завданням сучасної державної політики будь-якої країни є забезпечення сталого розвитку та зростання добробуту населення по всій території держави. Просторова організація державної політики зумовлює виділення основних осередків розвитку, своєрідних двигунів сталого економічного, соціально-політичного, інтелектуального, тощо розвитку на території держави. Від вдалої та ефективної просторової політики залежить ефективність всієї держави та добробут кожного окремого громадянина.

Глобалізація значно вплинула на розставлення акцентів в просторовій політиці сучасних держав, в тому числі й країн пострадянського простору, визначив регіон, а в його складі – місто як осередок подальшого розвитку, через який відбуватиметься світовий соціально-економічний розвиток, тому увагу реформаторів при організації регіональної політики необхідно зосередити на перетворенні регіонів на осередки підприємництва, здатні працювати на себе, на свою регіональну соціально-політичну спільноту, просуваючи таким чином регіон в авангард економічного розвитку світового рівня. Для цього наука пропонує й відповідний інструментарій, де на особливу увагу заслуговують технопарки та кластери.

Ефективна державна регіональна політика неможлива без дієвого інституту місцевого самоврядування, отже, окремим напрямком державної регіональної політики має стати розробка певного комплексу дій та пропозицій щодо зміцнення територіальної громади, формування політично свідомої соціально-політичної спільноти на рівні регіону, виховання

ефективних та відповідальних регіональних еліт, здатних взяти під свою відповідальність розвиток окремого регіону.

Реформування регіональної політики в умовах країн пострадянського простору залежить від інтеграційних процесів та ступеню інтегрованості кожної з країн до Європейської спільноти, яка має чітку політику розвитку регіонів, критерії та програми розвитку на найближчу перспективу.

У *Висновках* до розділу доводиться, що формування нової архітектури світоустрою передбачає існування і, навіть, провідну роль регіональних центрів влади, що значно актуалізує пострадянський простір як таку геополітичну суб'єктність, сформувану яку можна завдяки вірній ідеологічній та просторовій складовій державної політики країн, що утворюють даний простір.

П'ятий розділ роботи **«Активізація державної політики країн пострадянського простору на шляху до сталого розвитку»** присвячено виявленню основних напрямків активізації державної політики та дієвих заходів щодо їх впровадження на шляху до сталого розвитку.

У підрозділі 5.1 *«Реформи як механізм активізації державної політики сучасних країн»* зазначається, що головним завданням державної політики будь-якої держави є забезпечення сталого розвитку свого суспільства, яке можна досягти або шляхом послідовних дій, або керованих змін. Оскільки управління є основним ресурсом розвитку сучасних суспільств, тому саме сфера управління суспільством та розвитком мають стати предметом першочергових змін.

В якості механізму впровадження змін в суспільно-політичне, економічне та управлінське середовище виступають реформа та революція. Реформа - організаційна дія, а не захоплення влади, і її реалізують не політики, а чиновники. Тому в межах управління змінами в сучасних пострадянських суспільствах реформи мають посісти провідне місце в механізмі здійснення державної політики та всього управлінського впливу на суспільство.

Реформування суспільства має ґрунтуватися на зміні парадигми соціального управління суспільством, що спрямована на упорядкування процесу соціальних змін і свідоме та цілеспрямоване культивування тих із них, які виводять країну на нових рівень соціальної організації.

Умовами успішного здійснення реформ загальна теорія реформ називає наступні: суспільне прагнення до змін, політична гомогенність поля їх проведення і, найголовніше - невичерпна сила влади, здатної проводити реформи, тримати під контролем ідеологічний фон і керувати ним. Усі ці чинники рідко бувають задані ззовні (тоді це швидше економічне диво, а не реформа). Навпаки, ці умови мають або існувати об'єктивно і не змінюватися під час проведення реформ, або бути організовані. В решті випадків реформа не може відбутися.

Найбільш поширеними помилками при здійсненні реформ вважаються наступні: неправильний вибір моменту, темпу та послідовності реформ; неправильну соціальну та промислову політику, недостатню компенсацію

тим, хто залишається в програвшій та помилковій стратегії будівництва нових інститутів.

У підрозділі 5.2 «*Трансформація діючого суб'єкта державної політики як умова подальшого розвитку країн пострадянського простору*» доводиться, що ефективність здійснення державної політики залежить від якості системи державного управління, через яку держава й здійснює свій управлінський вплив на суспільство. Тому якісний подальший розвиток суспільства залежить від досконалості системи державного управління в широкому сенсі її тлумачення, що включає не тільки державні органи виконавчої влади, а й всю систему місцевого самоврядування, громадянського суспільства та корпоративного управління. Такі спільні реформаторські рухи здатні забезпечити державно-управлінські реформи.

Державно-управлінські реформи – це сукупність взаємопов'язаних реформ системи державного управління та місцевого самоврядування, а також механізмів їх взаємодії в процесі управління з неурядовими організаціями та громадянами. Основною, найбільшою складовою державно-управлінських реформ є адміністративна реформа, яка в найзагальнішому розумінні постає як реформування публічної адміністрації.

Досвід проведення державно-управлінських реформ в країнах пострадянського простору засвідчив залежність успіху таких реформ від наявності політичної волі, міцного та харизматичного лідера на чолі реформ. Саме кадрове та організаційне забезпечення реформ є запорукою їх вдалого проведення.

Проведення державно-управлінських реформ має спиратися на чітко визначений механізм їх проведення, принципи та програму. В якості рекомендацій щодо прискорення державно-управлінських реформ можна висловити наступне: сформулювати цілісну стратегію державно-управлінських реформ; здійснити ретельний аналіз проблем та умов реформування; відмовитися від розробки і реалізації концепцій або стратегій за окремими напрямками реформування державного управління та місцевого самоврядування; розробити та офіційно затвердити єдиний загальнодержавний план (програму) змін.

Підрозділі 5.3 «*Адміністративно-територіальні реформи в контексті активізації державної політики просторового розвитку*» присвячений адміністративно-територіальним реформам як одному з найважливіших напрямів реформування системи державного управління в світі та в країнах пострадянського простору зокрема. Головна мета таких реформ – створення ефективної територіальної організації влади та управління в державі, зміцнення регіональних та місцевих рівнів влади, перегляд ролі держави в управлінні суспільством.

Кінець ХХ ст. майже в усіх країнах світу позначився популярністю адміністративно-територіальних реформ. Досвід країн Вишеградської групи (Польщі, Словаччини, Угорщини та Чехії) свідчить про те, що здебільшого невдалими були спроби механічного укрупнення адміністративно-територіальних одиниць. Навпаки, доцільно новий територіальний поділ

ґрунтувати на історичних підвалинах з урахуванням регіональних, культурних, ментальних, тощо особливостей територій, що склалися віками. До того ж сам процес реформування має бути тривалим, спиратися на чітку законодавчу базу та неодмінно підкріплюватися політичною волею, згодою всіх рівнів влади та управління щодо необхідності таких реформ та напрямків її здійснення.

Як свідчить практика, швидше шляхом адміністративно-територіальних реформ розвиваються країни, в яких водночас остаточно утверджується демократія. Натомість, країни, в яких згортаються демократичні перетворення, часто «консервують» застарілий адміністративно-територіальний устрій.

У *Висновках* до розділу зазначається, що оскільки управління є основним ресурсом розвитку сучасних суспільств, тому саме сфера управління суспільством та розвитком мають стати предметом змін, де успіх реформ буде залежати від реформування самого апарату державного управління та ефективної просторової політики держави.

У **висновках дисертаційного дослідження** наголошено, що в якості концептуальних засад формування та здійснення державної політики країн пострадянського простору визнано світову парадигму сталого розвитку, яка вимагає виваженої, чітко зорієнтованої державної політики в сфері соціально-політичного, економічного та екологічного розвитку, досягти якої можливо лише шляхом чітких та своєчасних дій з боку національних урядів, що спираються на суспільну довіру й консенсус та необхідність захищати національну самоідентичність в процесах зростаючої глобалізації та інтеграції. Перетворення пострадянського простору в центр політичної сили новітньої архітектури світоустрою можливо лише за умови взаємопорозуміння, спільного прагнення до того всіх держав та активізації державної політики країн, що репрезентують даний простір, шляхом формування дієвого суб'єкта перетворень та ефективної просторової політики. Засобом такої активізації визначається реформа як керована управлінська дія з боку урядів національних держав.

1. Дослідження державної політики в межах сучасного наукового дискурсу має відбуватися у відповідності до домінуючої парадигми сталого розвитку та міждисциплінарного підходу, заснованого на науковому синтезі знань різних наук, зокрема економіки, політології, соціології та психології, відмовившись від лінійного аналізу буття.

2. Концепт «державна політика» зазнав еволюції протягом розвитку суспільно-політичного життя людства й на даний момент є складним явищем, дослідити яке можливо лише за умов синтезу знань про державну політику в межах науки про політику. Визнаючи доцільність групування всіх підходів в межах дедуктивних (теорія суспільного вибору, класовий підхід, неінституціоналізм) та індуктивних теорій (теорія економіки достатку, плюралізму, корпоративізму, державництва), на сьогоднішній день виникає потреба в спеціальній науковій конструкції, моделі державної політики, яка б відповідала середньому рівню, тобто поєднувала б в собі кращі теоретичні

узагальнення та емпіричні дослідження, а отже, спроможна була б відповідати на виклики часу, пропонувати конкретні дії та програми з урахуванням доцільності та відповідності цілям всіх груп, що складають населення сучасних країн світу.

3. Пострадянський простір як об'єкт наукового пізнання на даний момент засвідчує відсутність ґрунтовних політологічних досліджень не тільки через незначний термін свого існування, а й через брак фахівців. Тому причиною є криза «советології» та «радянських студій», відсутність інтересу з боку західних наукових шкіл, намаганням звузити предмет дослідження до меж транзитології. Такий своєрідний науковий вакуум заклав основу під міждисциплінарні дослідження в межах економічних, соціально-політологічних, філософських тощо наук. На сьогодні можна говорити про формування особливого знання в межах суспільно-політичної думки, яке уособлює всі уявлення про суспільно-політичні процеси на пострадянському просторі та ґрунтується на міждисциплінарному підході та синтезі знань з різних дисциплін.

4. На здійснення державної політики протягом минулих століть значно впливала ідеологія. Певний вплив вона чинить і зараз, однак, масштаб впливу вже має інший обсяг, оскільки ідеологія також перебуває в стані кризи або оновлення. Країни пострадянського простору обрали в якості ідеології трансформаційних змін неолібералізм, який зарекомендував себе позитивно в країнах Латинської Америки та країнах Вишеградської групи, які раніше за країни пострадянського простору вдалися до комплексних реформ, однак, виявився в умовах країн колишнього СРСР таким, що не відповідає потребам часу та умовам розвитку даних країн.

5. Невдалі та дуже повільні соціально-економічні реформи, які мали місце в країнах пострадянського простору, призвели до невдоволеності неоліберальною ідеологією, і саме головне – замість очікуваного економічного зростання призвели до економічного падіння, збіднення населення та часткового згортання демократії, повернення до авторитаризму. Одним з напрямків виходу з такої ситуації розглядається інтеграційний процес або до Європейського Союзу, або до ЄврАзЄс.

6. Побудова концепції державної політики в сучасних державах не позбавлена ідеологічної складової. Навпаки, вона повністю відображає сучасний стан розвитку ідеології. На даний момент домінуючим підходом в межах знань про ідеологію є концепт ідеологічного поля, яке вміщує в себе всі прояви ідеології як системи цінностей та картини бажаного майбутнього і має декілька рівнів, серед яких провідну роль займає інтегративна ідеологія, яка й має структурно формувати концепції державної політики конкретної держави. Тільки така ідеологія здатна забезпечити ту інтегративну соціальну функцію, яку вона весь час виконувала в суспільстві і якої так бракує зараз.

7. Для більшості країн пострадянського простору в якості основного орієнтиру було запропоновано європейські стандарти життя та ведення суспільно-політичного процесу, у відповідності до яких й повинні були проводитися реформи. Однак успіху досягли ті країни, в яких національні та

регіональні еліти виявилися готовими до таких змін і взяли на себе відповідальність за їх проведення. Ще одною причиною, спільною для всіх країн пострадянського простору, є існування альтернативних цінностей, заснованих на ідеях солідарності, державного регулювання основних макропроцесів в суспільстві та економіці, які мають азійську природу походження. Азійські нотки в ментальності пострадянських суспільств, які не суперечать загальноєвропейським цінностям, а лише доповнюють їх, значно актуалізують євразійську ідею інтеграції в межах СНД та дозволяють говорити про майбутню геополітичну суб'єктність пострадянського простору як основної ланки нової архітектури світового устрою.

8. На процес формування та здійснення державної політики в сучасних державах значно впливає глобалізація, яку слід розглядати як циклічне явище, яке саме зараз перебуває в стані трансформації, переходу до іншого етапу (тренду, циклу). Перший її цикл був пов'язаний із становленням великих середньовічних міст як осередків суспільного розвитку, другий позначився формуванням єдиного глобального суспільства, Вестфальською архітектурою світоустрою, і зараз глобалізація знаходиться в стані переходу до нової фази свого розвитку, зміст якої докорінно не знає ніхто. Він тільки формується, однак вже сьогодні можна сказати, що найбільших змін зазнає сама архітектура світоустрою внаслідок появи нових акторів політичного процесу, формування нової організації зв'язків – мереж та перенесення акцентів з держави-гегемона на регіональний рівень, а саме на рівень великих міст–мегаполісів. Дана теза певним чином свідчить про повернення глобалізації назад в місто, аналогічно із відповідним процесом в межах демократичної теорії, де також спостерігається повернення назад, в місто-поліс.

9. Глобалізація відбивається й на зміні функцій сучасної держави. Традиційно до універсальних функцій держави відносять захист і підтримку громадського порядку та злагоди, економічний розвиток, національну безпеку та захист національного суверенітету, сучасність до даного переліку додає ще й інноваційну та інтеграційну функцію, вимагаючи від держави бути головною ланкою в мережі відносин всередині держави та за її межами. Інновації потрібні для стимулювання розвитку, і саме це завдання держава має виконувати перш за все. Для реалізації даної функції держава може вдаватися до інтеграційних процесів з метою прискорення економічного зростання, яке в умовах євразійського цивілізаційного шляху розвитку є домінантним і першочерговим по відношенню до інших реформ.

10. Трансформація функцій держави призводить й до кризи сучасної моделі держави, в якості якої в останні півстоліття визнавалася модель соціальної держави (держави загального добробуту). Основним чинником кризи соціальної моделі держави в умовах пострадянського простору стала відсутність рушійної сили соціальної модернізації, соціальної основи держави загального добробуту – середнього класу, який так і не вдалося сформувати в країнах пострадянського простору.

11. Просторовий вимір державної політики сучасних країн пострадянського простору свідчить про необхідність негайних перетворень в

даному напрямку, що викликано низкою чинників, найвагомішими з яких є застаріла форма визначення територіального поділу, яка залишилася ще з часів Радянського союзу, а також глобалізаційні виклики, які переносять акцент з державного на регіональний рівень розвитку. Інструментами поживлення регіонального розвитку, яких має застосовувати та просувати держава задля ефективної політики розвитку, визнаються розвиток технопарків та кластерів, досвід застосування яких в умовах пострадянського простору є дуже малим, тоді як в розвинутих країнах світу вони є джерелами формування самодостатності регіону в фінансово-матеріальному аспекті.

12. Підвищення ролі регіонального розвитку вимагає від держави й відповідної політики в сфері місцевого самоврядування. Тому регіональному та місцевому самоврядуванню має бути присвячена особлива увага з боку державної політики, яка передбачала би зміцнення матеріально-фінансової основи діяльності місцевої громади, формування дієвої суспільно-політичної спільноти, формування регіону як провідної ланки просторового розвитку сучасної країни.

13. Державна політика головним способом своєї реалізації визначає управлінський вплив. Формою такого впливу має бути саме реформа, як скерована управлінська дія, що ґрунтується на єдиній парадигмі та концепції здійснення подальших перетворень в даному суспільстві, реалізується професіоналами, має чітку програму дій, спирається на високу політичну волю можновладців та довіру з боку громадян щодо необхідності та доцільності запроваджуваних реформ.

14. Досвід проведення реформ в сучасних країнах засвідчив пряму залежність успіху реформ від якості суб'єкта реформаторських дій – держави та політичних еліт. Можна стверджувати, що успіху реформаторських дій в сфері державного управління передували революції мислення у представників політичної еліти. Тому, активізація державної політики в країнах пострадянського простору можлива лише шляхом першочергового реформування самого суб'єкта – системи органів влади даної країни.

15. Найбільш очікуваною в країнах пострадянського простору зараз є адміністративно-територіальна реформа, головна мета якої – створення ефективної територіальної організації влади та управління в державі, зміцнення регіональних та місцевих рівнів влади, перегляд ролі держави в управлінні суспільством. Механічне укрупнення адміністративно-територіальних одиниць є провальним. Навпаки, доцільно новий територіальний поділ ґрунтувати на поштовху знизу, враховуючи історичні, регіональні, культурні, ментальні тощо особливості територій, а також передбачити всі можливості щодо впровадження сучасних світових технологій активізації регіонального розвитку – створення технопарків та кластерів.

16. Доцільно запропонувати наступні рекомендації національним органам влади щодо концептуальних засад формування та здійснення державної політики національного рівня:

- розробити науково обґрунтовану концепцію державної політики, яка має бути сформована на основі консенсусу між всіма політичними силами даного суспільства щодо основних напрямків свого подальшого розвитку, відображати інтереси всіх його представників шляхом їх поєднання в межах ідеологічного поля та враховувати виклики глобалізованого світу;

– чітко визначитися з функціональним виміром державної політики, а саме переглянути список функцій держави та визначити пріоритетність між ними на найближчу та довгострокову перспективи, а саме:

а) посилити увагу до економічної функції держави та доцільності посилення ролі держави в економіці;

б) в межах зовнішніх функцій держави наголосити на необхідності формування спільного бачення пострадянського простору на його існування в майбутньому як єдиного геополітичного регіонального суб'єкта влади – структурної одиниці новітньої архітектури світоустрою;

– активізувати адміністративну та адміністративно-територіальну реформи в країнах пострадянського простору, зосередивши увагу на трансформації держави як головного суб'єкта державної політики та формування сучасної просторової організації держави, яка актуалізує регіональний рівень управління та великі міста як осередки подальшого суспільно-політичного та економічного розвитку та ін.;

- сприяти розвитку регіонального та місцевого самоврядування, формуванню дієвих регіональних та місцевих еліт та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Музиченко Г. В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін : Монографія / Г. В. Музиченко. – Одеса : Друкарський дім, 2012. – 394 с.

2. Музиченко Г. В. Демократичний процес на регіональному рівні : Монографія / Г. В. Музиченко / Під ред. д.е.н., проф. С. О. Матвєєва. – О.: ОДЕУ, 2007. – 192 с.

Рецензія на монографію:

1. Яковлев Д. В. Державна політика країн пострадянського простору в контексті сучасних політичних трансформацій / Д. В. Яковлев // Перспективи. Соціально-політичний журнал. - Філософія, політологія, соціологія. – Одеса, 2012. – Вип. 3 (53). – С. 125-126.

Наукові статті у фахових виданнях з політичних наук:

1. Музыченко А. В. Справедливость как основная категория анализа и построения современной политики / А. В. Музыченко // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців . – Науки : економіка, політологія, історія. – 2006. - № 1 (21). – С. 135-143.
2. Музыченко Г. В. Соціально-політична стабільність регіону : можливості встановлення та критерії вимірювання / Г. В. Музыченко // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців . – Науки : економіка, політологія, історія. – 2006. - № 5 (25). – С. 102-112.
3. Музыченко Г. В. Сучасна українська демократія : відповідність науковим концепціям та реаліям українського буття / Г. В. Музыченко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т.40. Вип. 27. - Політичні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. – С. 24-28.
4. Музыченко Г. В. Студентське самоврядування як суспільно-політичне явище : політологічний аспект / Г. В. Музыченко // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців . – Науки : економіка, політологія, історія. – 2006. - № 14 (34). – С. 128-133.
5. Музыченко Г. В. Студентське самоврядування в Україні : проблеми становлення та перспективи розвитку / Г. В. Музыченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна «Питання політології». – 2007. - № 760. – С. 164-170.
6. Музыченко Г. В. Сучасне місцеве самоврядування в Україні: стан наукової розробки та перспективи подальшого дослідження / Г. В. Музыченко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К. , Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. – Вип. 11. – 174-184.
7. Музыченко Г. В. Політичне управління сучасним суспільством: зміст та принципи здійснення / Г. В. Музыченко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2009. – Вип. 15. – С. 74-84.
8. Музыченко Г. В. Принципи та механізми здійснення влади в сучасних політичних системах / Г. В. Музыченко. – Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 110. Вип. 97. Політологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 62-66.
9. Музыченко Г. В. Вплив сучасних світових соціально-економічних процесів на зміст соціальної політики держави / Г. В. Музыченко // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. - Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. - № 9 (134). – С. 181-189.
10. Музыченко Г. В. Визначення державної політики в сучасній політичній науці / Г. В. Музыченко. – Наукові праці : науково-методичний журнал. – Т. 155. Вип. 143. Політологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 143. - С. 104-108.

11.Музиченко Г. В. Концепт «державна політика» в сучасній науці / Г. В. Музиченко // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 52. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 616-623.

12.Музиченко Г. В. Державна політика просторового розвитку: можливості застосування кластерного підходу в регіональній політиці / Г. В. Музиченко // Перспективи. Соціально-політичний журнал. - Філософія, політологія, соціологія. – Одеса, 2011. – Вип. 2 (48). – С. 116-121.

13.Музиченко Г.В. Методологічні основи дослідження та аналізу державної політики / Г. В. Музиченко // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. - К. : ВІР УАН, 2011. - Випуск 48 (№ 6). – С. 530-536.

14.Музиченко Г. В. Державна політика як уособлення функцій держави в сучасних країнах пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К. : «ІНТАС», 2011. – Вип. 55. – С. 391-399.

15.Музиченко Г. В. Ідеологічне підґрунтя державної політики країн пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Сучасна українська політика. – К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 25. - С. 317-326.

16.Музиченко Г. В. Політико-правові та соціально-економічні чинники формування та здійснення державної політики у країнах пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Політологічні записки : Збірник наукових праць. Вип. 4. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – С. 124 – 133.

17.Музиченко Г. В. Вплив глобалізаційних процесів на зміст державної політики сучасних країн пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Вісник СевНТУ : зб. наук. праць. – Вип. 123 / 2011. Серія : Політологія. – Севастополь, 2011. – С. 263-266.

18.Музиченко Г.В. Третя хвиля демократизації та її вплив на процес здійснення державної політики в країнах пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців . – Науки : економіка, політологія, історія. – 2012. - № 8 (160). – С. 47-55.

19.Музиченко Г. В. Місце та роль ідеологічного чинника у формуванні змісту державної політики сучасних країн пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Політологічні записки : Збірник наукових праць. Вип. 1 (5). – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – С. 193 – 199.

20.Музиченко Г. В. Функціональний вимір державної політики сучасних держав в умовах глобалізації / Г. В. Музиченко // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2012. - № 1. – С. 168-172.

21.Музиченко Г. В. Вплив світових тенденцій розвитку на зміст державної політики сучасних країн пострадянського простору / Г. В. Музиченко. – Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Т. 204. Вип. 192. - Політологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – С. 111-121.

22.Музыченко А. В. Влияние глобализации на формирование среднего класса в странах постсоветского пространства / А. В. Музыкаченко // Науковий

вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки : економіка, політологія, історія. – 2012. - № 23 (175). – С. 46-48.

23.Музиченко Г. В. Місце та роль політичної складової в державній політиці сталого розвитку : досвід країн пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки : економіка, політологія, історія. – 2012. - № 24 (176). – С. 118-126.

Наукові статті в інших виданнях:

1. Музиченко Г. В. Державна політика України: основи визначення та аналізу в межах політичної науки / Г. В. Музиченко. – «Проблеми конструкції й розвитку форм самоорганізації людських спільнот». Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, Лондон, 21-28 квітня 2011 р.). – Одеса, In Press. – С. 36-39.

2. Музыченко А. В. Роль общественных структур в реализации государственной политики развития малого и среднего бизнеса в Германии / А. В. Музыченко // Материалы круглого стола на тему «Развитие предпринимательства, малого и среднего бизнеса : ответственность перед обществом» 8-12 сентября 2012 . – Одесса, ОГЕУ, 2010. – С. 62-76.

3. Музыченко А. В. Современное звучание концепции устойчивого развития: саммит РИО+20 и Украина / А. В. Музыченко // Материалы круглого стола на тему «Экономика устойчивого развития в странах СНГ» 12-16 сентября 2012 . – Одесса, ОНЕУ, 2012. – С. 93-104.

4. Muzychenko G. Public policy of sustainable development: real issues and prospects of Ukraine in the context of global development paradigm / Ganna Muzychenko // Konferenzband «Compliance und Nachhaltigkeit in der GUS». - Mittweida : Hochschule Mittweida – University of Applied Sciences, 2012. – P. 47-54.

Анотація

Музиченко Г. В. Державна політика країн пострадянського простору. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2013.

В роботі проведено дослідження основних засад формування та здійснення державної політики країн пострадянського простору. Головною особливістю визнано відсутність чіткої, науково обґрунтованої концепції її побудови, що в свою чергу викликано незрілістю національних політичних еліт, невеликим досвідом державотворення, захопленістю світовим

демократичним рухом та необхідністю здійснювати національну державну політику в умовах глобалізаційної, ідеологічної, економічної криз.

Запропоновано концептуальні засади формування та здійснення державної політики країн пострадянського простору, зокрема в такій якості визнано світову парадигму сталого розвитку, досягти якої можливо лише шляхом чітких та своєчасних дій з боку національних урядів, що спираються на суспільну довіру та необхідність захищати національну самоідентичність в процесах зростаючої глобалізації та інтеграції.

Перетворення пострадянського простору в центр політичної сили новітньої архітектури світоустрою можливо за умови спільного прагнення до того всіх держав та активізації державної політики країн шляхом формування дієвого суб'єкта перетворень та ефективної просторової політики.

Ключові слова: держава, регіон, державна політика, пострадянський простір, глобалізація, криза, ідеологія, реформа, архітектура світоустрою.

Аннотація

Музыченко А. В. Государственная политика стран постсоветского пространства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2013.

Проведенное исследование государственной политики стран постсоветского пространства в условиях глобализационных изменений показало наличие определенных особенностей ее формирования и осуществления в подавляющем числе государств, образующих данное пространство, а также ряд факторов, которые прямо или косвенно влияют на государственную политику этих государств.

Главной особенностью формирования государственной политики стран постсоветского пространства признано отсутствие четкой, научно обоснованной концепции ее построения, что в свою очередь вызвано незрелостью национальных политических элит, небольшим опытом государственного строительства, увлеченностью мировым демократическим движением и необходимостью осуществлять национальную государственную политику в условиях глобализационного, идеологического, экономического кризисов.

Признается, что мировая парадигма устойчивого развития требует взвешенной, четко ориентированной государственной политики в сфере социально-политического, экономического и экологического развития, достичь которой можно только путем четких и своевременных действий со стороны национальных правительств, опирающихся на общественное доверие, консенсус и необходимость защищать национальную

самоидентичность в процессах растущей глобализации и интеграции, которые иногда угрожают национальному суверенитету государств.

Осуществлен анализ действующей практики реализации государственной политики в рамках ее функционального, идеологического и пространственного измерения.

Функциональное измерение показало, что государственная политика на практике олицетворяется в конкретных действиях государства, определенных комплексом функций государства, которые в свою очередь являются отражением тех задач, которые берет на себя сегодня государство. Трансформация функций и задач современных государств происходит вследствие глобализационных изменений и трансформации модели государства, в качестве которой в течение XX в. считалась государство всеобщего благосостояния. Большинство стран постсоветского пространства социальное государство выбрало в качестве ориентира развития, что и сформировало комплекс функций. Однако, основа функционирования государства всеобщего благосостояния - средний класс, так и не была сформирована в достаточном объеме в странах постсоветского пространства.

Идеологическое измерение государственной политики показало, что именно идеологический фактор привел к распаду СССР и образованию целого ряда самостоятельных молодых демократий, главной задачей государственной политики которых стала попытка построить демократию западного либерального образца и установить рыночный курс экономического развития. Опыт первых лет независимости в этих странах показал негативные последствия слепого копирования западных политических институтов, европейских ценностей, которые на практике не сработали, что и стало причиной недовольства неолиберализмом как господствующей идеологией и демократией как формой правления. В результате в большинстве стран постсоветского пространства произошел возврат к авторитаризму.

Пространственное измерение государственной политики отмечает, что главной задачей современной государственной политики любой страны является обеспечение устойчивого развития и роста благосостояния населения по всей территории государства. Пространственная организация государственной политики предопределяет выделение основных очагов развития, своеобразных двигателей устойчивого экономического, социально-политического, интеллектуального и т.д. развития на территории государства. От удачной и эффективной пространственной политики зависит эффективность всего государства и благосостояние каждого отдельного гражданина.

Отмечается, что в условиях кризиса действующей Вестфальской архитектуры мироустройства, которая смещает акценты с государства на региональные центры власти, постсоветское пространство имеет все шансы превратиться в такую региональную геополитическую субъектность, которая будет охватывать большую часть Евразийского пространства со значительными природными, человеческими ресурсами. Такое

преобразование постсоветского пространства возможно лишь при условии взаимопонимания и общего стремления к тому всех государств, представляющих данное пространство, и требует соответствующих действий со стороны национальных правительств, которые в свою очередь данное стремление реализуют в национальной государственной политике.

Активизация государственной политики стран постсоветского пространства в данном аспекте представляется путем формирования действенного субъекта преобразований и правильная пространственная политика. Средством такой активизации признается реформа как управляемое управленческое воздействие.

Ключевые слова: государство, регион, государственная политика, постсоветское пространство, глобализация, кризис, идеология, реформа, архитектура мироустройства

SUMMARY

Muzychenko G. V. Public policies in the post-Soviet space. – The Manuscript.

Thesis to obtain the scientific degree of Doctor of Political Science after specialty 23.00.02 - political institutions and processes. - South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, 2013.

Basic principles of the formation and implementation of public policies in the post-Soviet space are dedicated in this Thesis. As a main feature of it is recognized no clear, scientifically based conception of its construction, which in turn caused immaturity national political elites, little experience of state building, fascination with global democratic movement and the need to implement national policy in terms of globalization, ideological, and economic crises.

The conceptual basis of the formation and implementation of public policies in the former Soviet Union, particularly in the world recognized as the paradigm of sustainable development, which can only achieve through clear and timely action by national governments that rely on public trust and the need to protect national self-identity in the process of increasing globalization and integration.

Converting the former Soviet Union at the center of political power in the modern architecture of world order is possible only if mutual understanding, shared commitment to all states and activation policy of the subject through the formation of an effective and efficient transformation of territorial policy.

Keywords: state, region, public policy, the post-Soviet space, globalization, crisis, ideology, reform, architecture of world order